

in števila slik vsaka beseda plastična in vsaka slika zgovorna, obe sredstvi, avditivno in vizualno, se morata dopolnjevati in podpirati.

Ne bi pa bilo nápak, če bi Zavod za šolski film, vsaj za daljno prihodnost, v svoj delovni načrt postavil tudi gramofonske plošče. Nanje naj bi pravočasno posneli avtentično besedo naših pomembnejših živečih pesnikov in pisateljev, da bi kasneje živa in topla zvenela med mladino, dalje človeško občutene in umetniško dognane recitacije naših najboljših besednih umetnin v izvedbi naših gledaliških prvakov in končno tudi vokalne in instrumentalne kompozicije na izbrane literarne tekste, kadar so jim notranje enakovredne. Tako bi profesor slavist dijakom naše pesnike in pisatelje ter njihov idejni in čustveni svet približal ne le s črno-belimi in barvnimi filmom ter s scenaristovo in svojo besedo, ampak tudi z žlahtno recitacijo, kakršne sam verjetno ne zmore, ter z besedni umetnini kongenialno glasbo. Takšna sodobna estetska vzgoja bi sugestivno delovala na mladino, tudi na tisto, ki prisega zgolj na tehniko, šport in jazz. In finančna sredstva, ki bi jih za takšno estetsko vzgojo vložili, bi se naši narodni skupnosti moralno bogato obrestovala.

J. M.

Slovniske in pravopisne drobtine

NEKAJ PLEVELA

Enkrat. Več desetletij je bilo treba, da smo se navadili razumeti, da se beseda *enkrat* uporablja samo pri štetju, ker pomeni, da ugotavljamo kaj samo enkrat, ne večkrat. Če hočemo povedati, da se je kdaj kaj dogodilo ali da se utegne dogoditi, a dobe dogodka ne ugotavljamo, moramo reči *nekoč*. Tako je šlo že precej lepo, zdaj pa že spet beremo narobe: »Ko bodo pa enkrat spoznali«, »ko bodo pa enkrat obračunali«. Tu je prav samo »nekoč«, pa še to določilo časa je v tem primeru nepotrebno. Primerno je tudi reči »kdaj«.

Določen. Težko smo si dopovedali, da je »gvišno« pravzaprav »gotovo«. Ko pa smo to doumeli, smo začeli spraševati: »Ali poznate (enega) gotovega človeka...?« Potem se nam je posvetilo, da po tistem *enem* ne smemo spraševati in da tisti človek tudi *gotov* ni, temveč da je to *neki* (ne ve se kateri) človek. Šlo je precej v redu, pa si je neki novotar izmislil, da je zapisal »nek«. Zdaj že »nek pisec« (a ni več sam!) uporablja to obliko. Prišli pa smo še dalje: vsak dan beremo, da so »poskusi uspeli do določene meje«, da je »to vezano na določene pogoje«, nikdar pa nam nihče ne pove, kakšna je meja in kakšni so pogoji. Meje in pogoji, vse je namreč nedoločeno; to so same *neke* meje in *neki* pogoji, ki niso z ničimer določeni kakor edino morda z bolešno učenostjo novorajev, ki prinašajo k nam tuje izražanje.

Utirati si. V starih časih so si utirali pot v snegu, da so si napravili tir. Potem so prišli do marsikaj »utira pot«: nova panoga športa, jazz, film, spoznanje, sproščenost, celo o alkoholizmu smo to brali... In o kriminalu!

Uveljavljati se. To pomeni: priti do veljave, priboriti si priznanje, pokazati svojo vrednost pred svetom... Vendar, preveč je stvari, ki se pri nas uveljavljajo: uveljavil se je govornik, uveljavlja se sadjereja, uveljavlja se razbrzdanost in — slabo vreme!

Prek. Brv je položena prek potoka; deček je vrgel kamen prek strehe... Zato ne gre, da bi kdo dobival pomoč od kolektiva prek sindikata. (Prav: pomoč od kolektiva po sindikatu. Bolje: pomoč kolektiva po sindikatu.) Celó pa ne bi smeli dopuščati, da bi si »delili kurivo prek sekretarja«. Ne spravljajte ga v nevarnost!

Potem ko. Svoje dni smo že čisto lepo in po domače pisali: »Ko so se bili sporazumeli in združili, so lepo zmagovali težave.« Tako smo izražali predpretekli čas. Zdaj pa že nekaj časa beremo »potem ko« brez predpreteklosti, ker

se je komu zazdelo, da je to lepo v tujem jeziku, ki ga slabo razume. Piše: »Potem ko je predsednik dal predlog na glasovanje, so našli glasov...« Tu je »potem« sploh odveč, ker pred glasovanjem ni mogoče šteti glasov. Lepše po slovensko bi pa menda bilo: Ko je predsednik dal glasovati o predlogu, so našli..., saj predpreteklosti ni treba poudarjati tam, kjer sta (pretekla) dogodka povezana v enoto.

Mimo. Zadnji dve leti opažamo, da se predlog mimo močno uporablja (tudi v SP), kakor prej nismo bili vajeni. Prvotno je prislov izražal gibanje ali premikanje v sporedbi z nečim, predlog pa smo tudi uporabljali samo za oznako razmerja v prostoru ali času. Zdaj silimo to besedo, da pomeni tudi razen in pa primerjanje (komparativ). Res je, da je to nekakšen provincializem ali arhaizem, ki ga ne kaže obnoviti in vrivati, ker izraz ni potreben, niti logično dovolj dognan.

V. Gaberski

V PASTI

Med redkimi, preredkimi pravili o lepi slovenščini pravi eno, da si v podredu ne smeta slediti dva oziralna stavka, ki se začenjata s *ki* in sta odvisna med seboj; in drugo, da si ne smeta slediti dva odvisnika, ki se začenjata z *da*.

Človeka bi zanimalo, kako da je slovenščina v tem pogledu tako občutljiva. Nekateri drugi jeziki, recimo angleščina, take stavke kar kopicijo drugega vrh drugega ali jim vsaj ni mar, če si sledita dva. Pri nas, ki tako radi pišemo oziralnike, je morda res prav, da je reč prepovedana, vendar bo moralo to imeti pametne meje. Pri prevajanju si včasih človek beli glavo na vse načine, kako bi se ognil drugemu oziralniku, in navadno se mu to posreči, vendar velikokrat pri tem nastane čudno skrotovičen stavek, tako da se sprašuješ, ali ne bi bila dva oziralnika boljša od take spake. Še posebno je hudo, kadar sta v tujem jeziku že dva oziralnika, v slovenščini pa bi moral, ko razvežemo kako sestavljeno nemško besedo ali kaj podobnega, priti še tretji.

Pravilo o dveh *da* se mi zdi manj upravičeno in se ga je tudi težje držati, posebno v odvisnem govoru. »Rekel je, da ga bo vzel s seboj, da ga izročijo biričem« — kako naj to povem drugače? Pisatelj bo lahko zapisal: »... in tam ga bodo izročili« ali kaj podobnega, prevajalec pa se ne sme preveč oddaljiti od prvotnega pomena. In našel bi se še kak zgovornejši primer. Ne zdi se mi niti, da bi to zvenelo tako slabo.

Zato bi bilo verjetno pametno, da teh dveh pravil ne ženemo predaleč, vsaj drugega ne. Sicer se bo pišočič večkrat počutil v pasti, kakršno sem videl nekoč v švicarskem listu v karikaturi na račun prometa v Zürichu: avto se je pripeljal po ozki ulici do konca, pred njim so znamenja, da mu je prepovedana vožnja naprej, na levo in na desno, za njim še tabla, da se po tej ulici ne sme voziti zadenjski. Preveč prepovedi menda tudi ne bo koristilo...

J. G.

Opomba uredništva. Obravnavana primera nista slovniško pravilo, marveč navodilo za lep slog. Uporabljati ga je s pametjo, saj ima v mislih samo nezno kopičenje oziralnikov in veznikov.

A. B.

IZRAŽAJMO SE Z GLAGOLOM

Čeprav naša revija rada poudarja, naj se naš knjižni jezik nasloni na ljudski govor, vendar dan na dan pozabljamo na to načelo. Med številnimi drugimi napakami, ki nastajajo v naši pisani besedi, ker smo na omenjeno načelo pozabili, je predvsem ta, da se po tujem zgledu izražamo s samostalniki, dasi je to povsem proti duhu vseh slovanskih jezikov, torej tudi proti duhu slovenskega jezika. Moč slovanskih jezikov je namreč v glagolu in prislovu, ne pa v samostalniku. Vzrok takim in podobnim napakam tiči v tem, ker smo začeli dobesedno prevajati zlasti nemške rečenice, ki so povezane z glagoli *werden*, *geben*, *führen* itd. Od tod neslovenski stavki, kakor so n. pr. *tile*: svojega moža Rošina je nahujskala, naj stori umor; je vodila borbo proti fašizmu in imperializmu; partizani so izvajali napade; mnogo je bilo prelitja

krvi; oče je postajal star; naša armada je po vojski postala reorganizirana; danes se vršijo velike napetosti v Suez; boji so se vršili; izsiljevanje se je vršilo; borili so se z vztrajnostjo; leta 1941 se je izvedel pristop bivše Jugoslavije k trojnemu paktu itd. Takih in podobnih neslovenskih primerov utegneš brati dan na dan v naših časnikih, v šolskih nalogah, utegneš jih slišati pri predavanjih, tako se izraža celo naše izobraženstvo.

Če pa odpreš Pleteršnika ali Slovenski pravopis, ne najdeš nikjer nobene od gornjih zvez. Odprimo Tomšičev Nemško-slovenski slovar iz leta 1938 in pogledjmo, kako lepo prevaja nemške rečenice z glagolom führen: die Aufsicht führen — nadzorovati; die Regierung führen — vladati; einen Beweis führen — dokazovati; Krieg führen — vojskovati se itd. Vse je pravilno izraženo z glagolom, v čemer je moč našega jezika. Zato bo treba tudi gornje primere pravilno izraziti z glagolom: naj umori, a ne naj stori umor; se je bojevala, a ne vodila borbo; se je staral, a ne postal star itd.

Posebej naj omenim glagol *voditi*. Ta je na nekaterih mestih in v nekaterih zvezah dovoljen. Tako že Pleteršnik dovoljuje zvezo: vodim zavod, vodim društvo, a Tomšič je nemško rečenico Bücher führen pustil — knjige voditi. Podobno dovoljuje Pleteršnik nekaj zvez z glagolom *storiti*, n. pr.: storim svojo dolžnost, storim komu dobroto, krivico.

Če pa ima slovenščina v glagolu tako moč, je ta obenem tudi silno občutljiv v svoji rabi. Pri vsakem glagolu je treba paziti na prehodnost, na glagolski vid in na njegove zveze z različnimi skloni. Naj navedem nekaj napačnih zvez, ki sem jih pred kratkim bral.

Začela se je osnovati komunistična stranka. Glagol začnem se ne more vezati z dovršnikom, zato je pravilno le — začela se je snovati.

Začeli smo s partizansko borbo. Pleteršnik nam priča, da se glagol začnem veže s tožilnikom: začeti vojsko, začeti kupčijo, začeti pravdo, začel je pijančevati, začelo je greti. Potemtakem je lepše gornji stavek napisati v tej obliki: partizani so se začeli bojevati. Pač pa je pravilno: z Jurčičevim Desetim bratom smo začeli obravnavati slovenski roman.

Prav tako je napačna zveza: gledam za napredek. Tudi glagol gledam se veže s tožilnikom: gledam hišo, gledam vas itd. Pisec gornjega stavka je zamenjal glagol skrbeti z glagolom gledati, kajti le skrbeti ima zvezo s predlogom za: skrbeti za starše, za napredek, za gospodarstvo. Pač pa je po Pleteršniku pravilno: gledati si za kaj = truditi se za kaj.

Fr. Jesenovec

VELJA TUDI ZA NAS

Nemška slovnica za vojaške in mornariške strokovne šole prinaša na koncu deset zapovedi za dobro nemščino. Zanimive so z dveh strani: 1. ker nam dokazujejo, kako se taka navodila v jedru ujemajo od jezika do jezika, ker vsa izhajajo iz istih miselnih — logičnih — osnov; 2. ker z zamenjavo »nemški« s »slovenski« veljajo kar v celoti tudi za naše mlade ljudi. Zato se mi zdi, da je prav, če jih prinese v prevodu tudi naš list. Takole se glasijo:

1. Piši kar največ *glagolov*, zakaj ti dajejo jeziku živost in barvo.
2. Uporabljalj *tvorni način* rajši kakor trpnega, ker krajša in krepi jezikovni izraz.
3. Govôri in piši *v kratkih stavkih*, to te navaja k jasnemu mišljenju in si lahko prepričan, da te bodo razumeli.
4. Izražaj se *preprosto* in ne poskušaj se delati izobraženega, učenega ali čustvenega. Neresničnost v jeziku je zanesljivo znamenje neomikanosti.
5. Bodi dovolj ponosen, da boš mislil, govoril in pisal *po domače*. Kdor sega *po tujkah*, razodeva s tem največkrat svojo nevednost, domišljavost in površnost.
6. Varuj se *puhlih, prostaških in modnih izrazov*; z njimi si plitviš in izpridiš mišljenje.
7. Ne piši nobenega stavka, dokler ga nisi *do konca premislil*; tako si prihraniš veliko nepotrebne dela.

8. Ne puščaj *iz lagodnosti* pri pisanju nedotaknjene nobene stvari, ki ti ni popolnoma všeč. Samo tako si boš vzgojil lastni izraz in slog.

9. *Preberi si na glas, kar si napisal, tako boš zaslutil, kako bo pisanje delovalo na bralca.*

10. *Vadi se v lepem izražanju s pridnim in skrbnim (če le mogoče glasnim) branjem pomembnih zgledov. V slovstvu je polno mojstrskih del, ki ti lahko razveseljujejo življenje in plemenitijo mišljenje kakor sicer nobena druga stvar na svetu ne.*

J. R.

ZA VSAKO CENO

Ali je izraz *za vsako ceno* res tako nemški, da zasluži križec v SP? SP 1935 ima ob njem v oklepaju opombo, da je nemškega izvora. Nemci imajo res *um jeden Preis*, toda tudi Francozi imajo *à tout prix* in Angleži *at any price*. Potemtakem vsaj tega ne moremo reči, da je izraz samo nemški in bi ob francoščini in angleščini lahko rekli, da je vsaj evropski.

Toda ali ni čisto naravno, da si jezik sam ustvari tak izraz? Na trgu prodajajo *po nizkih, zmernih, visokih, najvišjih cenah*; včasih kdo ponuja blago *pod ceno*, kdo drug pa kake stvari ne proda *za noben denar, za nobeno ceno*, ne za najvišjo in ne za najnižjo, ker pač noče prodati. Kdor pa se hoče *po vsi sili* blaga znebiti, ga bo prodal *za vsako ceno*, naj že bo zmerna ali nizka in celo najnižja; kdor pa hoče *po vsi sili* do česa priti, ta bo stvar kupil tudi *za vsako ceno*, naj bo še tako visoka, tudi daleč nad najvišjo. Tako je na trgu, kjer imamo opraviti s pravimi cenami; vsaj v tej zvezi ni mogoče enačiti izrazov *za vsako ceno = po vsi sili*.

Ta enačba bi veljala kvečjemu za preneseni pomen. Če pravim, da bi kdo rad *po vsi sili* prišel na vrh, imam v mislih napon vseh sil, da bi uspel, da skuša premagati vse ovire, ki ga zadržujejo; pregovarjanje tovarišev, iskanje poti ipd. pač terjajo silo in iskanje, ne pomenijo pa cene; če pa rečem, da je kdo hotel *za vsako ceno* priti na vrh, imam v mislih predvsem žrtve, ki jih je kdo napravil, njegovo tveganje, tudi *za ceno življenja*; zakaj potem ni prepovedana še metafora *za ceno življenja*, saj je to samo ena izmed cen? Nobena cena mu ni previsoka, vsako ceno je pripravljen plačati, da uspe v svojem prizadevanju.

Mislím torej, da do takega izražanja lahko pride vsak misleč človek neodvisno od izražanja pri sosedu; če se je v podobnih družbenih razmerah pri različnih narodih in jezikih razvilo podobno izražanje, ne kaže zato že videti v tem izposojanja in odvisnosti. Zato naj nova izdaja SP: 1. ne prepoveduje izraza *za vsako ceno* kot germanizem in 2. naj ga ne enači z izrazom *po vsi sili*.

J. R.

RABA MAŠIL V GOVORU IN LEPOSLOVJU

Govorjene ali pisane besede, ki se na gosto ali po sili ponavljajo, postajajo tenkoslušnemu poslušalcu ali bralcu malone zoprne. Pisec, ki se tega zaveda, ponavljajoče se besede lahko pri korekturi izrine, zamenja ali celotno stavčno skladnjo spremeni. Toda govornik, predavatelj ne more več popraviti, kar je izgovoril.

Najčesče se ponavljajo besede: naslonka in veznik *pa*, prislovi *ampak, temveč, morda, namreč, pač, pravzaprav, torej, vendar*, velelnik *recimo* idr.

Te besedice so mnogim piscem, govornikom in predavateljem zelo priljubljene in jih kar naprej rabijo, saj so jim kakor rešitev iz zadrege in stiske tako v govoru kot v pismu. Ne morejo se jih znebiti, ker so jim tako rekoč prirasle na jezik, pa so vendarle samo mašila. Nekaj zgledov:

»Jaz sem namreč mnenja, da ni treba, da gremo na Krvavec ravno to nedeljo, ampak da se tozadevno še med tednom porazgovorimo, pravzaprav točno domenimo, da bomo vsi na jasnem, kako in kaj, ker sem namreč mnenja, da se morda najde kdo, ki bo imel morda kak drug predlog. Nazadnje se pa recimo le najdemo vsi na skupnem predlogu, ampak s to razliko, da gremo recimo šele drugo nedeljo, ne pa že to, ker se namreč lahko zgodi, da bo to nedeljo morda dež, ampak drugo nedeljo bo pa morda le lepo vreme, hehe.«

Vprašanje: »Kako mislite, tovariš predavatelj, o bodočem razvoju naj-novejših motornih vozil?«

Odgovor: »Kh, kh, jaz mislim namreč, da bi se moralo pravzaprav vzeti tozadevno vprašanje v pretres recimo tako, da pretresemo najprvo celotni razvoj in napredek motornih vozil za dolgo vrsto let nazaj, kako so namreč nastajala in kako so se tozadevno izpopolnjevala do današnjega dne. Zraven tega moramo, po mojem mnenju, vzeti v pretres tudi celotno gradnjo tozadevnih potov in cest, ki so brez dvoma v tesni povezanosti z motornimi vozili. Po teh vidikih in ugotovitvah torej šele, recimo, lahko kolikor toliko približno uganemo bodoči tempo razvoja motornih vozil. S tega vidika je torej, mislim, to vprašanje pravzaprav preuranjeno in preširoko zastavljeno.«

Prehuda raba veznika pa: »Lenka se smeje pa poje, mati se pa šali, Miha pa kar temno gleda, Rudolfu pa se kar vrtil pred očmi, glava mu pa omahuje, zdaj na levo, zdaj na desno.«

Napravimo stavek prožnejši: »Lenka se smeje in poje, mati se šali, Miha kar temno gleda, Rudolfu se vrtil pred očmi, a glava mu omahuje, zdaj na levo, zdaj na desno.«

»Si pa morda prav zaradi mene prišla? Si pač slutila, da prav to uro nate mislim. Si pa tudi ti mislila name?«

Stavek je trd, jezic se spotika, ker je preveč začetnic p; zato lahko vse tri naslonke brez škode izpustimo.

»Si morda prav zaradi mene prišla? Si slutila, da prav to uro nate mislim? Si tudi ti mislila name?«

Koncept: »Obrski tudun je pa šinil tja zad pa namignil svojim tigrom, naj nastopijo. Je pa še počakal, da je videl, kako so plezali gor, kot gorile, z mečem med zobmi. Zatam je pa tudun krenil nazaj pa ukazal konjenici, naj se pripravi. Se je pa avarska konjenica brž opila s kumisom, preden je nastopila.«

Poprava: »Obrski tudun je šinil tja zad, kjer je namignil svojim tigrom, naj nastopijo. Kratek čas je še počakal, da jih je videl, kako so plezali gor z mečem med zobmi, podobni gorilam. Zatam se je vrnil ter ukazal svoji konjici, naj se pripravi. Brž nato se je njegova konjica opila s kumisom, potem pa nastopila.«

Koncept: »Slovenom se je pa nekaj zalomilo. Kljub silovitim udarcem pa njihov odpor le ne popusti. Svarunjevi meči pa zadevajo ob bavarske pletene ščite, ki jih pa močno ovirajo v prodiranju.«

Poprava: »Slovenom se je le nekaj zalomilo. Toda kljub silovitim udarcem njihov odpor le ne popusti, čeprav sekajo Svarunovi meči ob pletene bavarske ščite, ki jih močno ovirajo pri napredovanju.«

Ivan Matičič

NEKAJ KOROŠKIH POSEBNOSTI

Tov. Tone Turičnik, Golavabuka, nam piše:

1. S tovariši smo pretresali krajevno ime Golavabuka. Trdijo, da je sestavljeno iz dveh besed, ki ima vsaka svojo sklanjatev, saj tudi Voranc piše: »... iz Golave buke sva.« Mnenja sem, da se to krajevno ime piše skupaj. Ljudje izgovarjajo zlog med glavnim in stranskim poudarkom zelo nejasno, nekako s polglasnikom. Drugi del je kot samostojna beseda brez pomena, saj ne rabimo besede *buka* za *bukev*. Morda je res iz samostalnika *bukev*, toda ljudje pri nas pravijo: *Wčera so prđau šoto buku; šota bukwa* je že zlo stara, pa je še dora itd. — Od daleč vam lahko odgovorim samo v načelu. Če ljudstvo sklanja oba dela, potem je treba pisati narazen. Ako je še živ občutek, da gre v drugem delu krajevnega imena za občno ime *bukev*, ga po dosedanjih določilih SP pišemo z malo začetnico.

2. V kakšni zvezi je beseda *béc* z *gnečo*? Tako govore v okolici Slovenjega Gradca. Ali je tujka? — Zdi se, da beseda ni tujka, marveč domačinka v poštenem sorodstvu z glagolom *becáti*, *cebáti*.

3. Ali ne bi kazalo poleg besede rosenje dovoliti tudi pršavico? Pršavica (pri vas najbrž pršavica, drugod tudi pršávica) je dobra beseda in se tudi rabi, čeprav je SP ni zajel.

A. B.